

Kohti EU- ja Nato-jäsenyyttä: Viron ulkopoliittikka murroksessa

Aleksanteri-instituutin kokoama ryhmä Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen maisterikoulun opiskelijoita tutustui toukokuun lopussa Tallinnassa Viron ulkopoliittikan tekijöihin ja heidän linjauksiinsa. Mielenkiintoisesta ohjelmasta vastasi Viron diplomaattikoulu.

Ulkoministeri Kristiina Ojulandin mukaan vuodet 2002-2003 ovat olleet Viron kannalta unelmien täyttymys monella tavalla. Suhteet sekä EU:iin että Natoon ovat harpanneet eteenpäin, ja EU-jäsenyys on ovelta. Naton laajeneminen Baltiaan on saanut jopa Venäjän hyväksynnän.

Viron EU-jäsenyydestä järjestettävän kansanäänestyksen lopputulos huoletti ulkoministeriä vielä keväällä. Kyselyjen tulokset olivat vaihdelleet, mutta ei-äännten osuus oli n. 40 %. Lisäksi tuloksen hyväksyminen vaatisi 50 % äänestysaktiivisuuden. Jäsenyyden kannattajien tavoitteena oli luoda hyvin argumentoitu informaatiokampanja. Mutta Ojulandin sanoin virolaiset ovat itsekäitä, ei heistä koskaan tiedä. Jos ei-kampanja voimistuisi, voi tulos olla kumpi tahansa.

Mitä Virolle sitten tapahtuu, jos ja kun siitä tulee EU:n jäsenvaltio? Tähän asti EU-suhteiden hoito on ymmärretty osaksi ulkopoliittikkaa, mutta jäsenmaana Viron on omaksuttava laajempi hallinnollinen perspektiivi ja edistettävä omia intressejään unionin sisällä. Ojuland ennakoii, että hintataso nousee aluksi ja taloutta joudutaan kahlitsemaan. Maanviljelijät joutuvat nielemään jäsenyysratkaisun, vaikka se tietää heille vaikeita aikoja jo koettujen jatkoksi. Myös sosiaaliturvassa ja eläkkeissä Viro pysyy jäljessä.

Ja vaikka se tulee saamaan tukiaisia, sen tuloksia ei voi verrata Irlannin hyvään menestykseen tuensaajana.

Viron ulkopoliittikan yhteistyösuunnat riippuvat kysymyksistä. Itämeren alue on tärkeä, samoin Pohjoismaat, mutta joissakin kysymyksissä on löydetty yhteiset edut Portugalin ja Espanjan kanssa. EU:ssa yhteistyömuodot ovat moninaisia eikä yhteistyökanavia pitäisi institutionalisoida. Turvallisuuspolitiikkansa ennen kaikkea Nato-jäsenyyteen perustanut Viro näkisi mielellään myös Suomen osana sotilasliittoa. Suhteita Venäjään Ojuland pitää ”melkein hyvinä”, vaikka esimerkiksi kaksoisverotus aiheuttaa ristiriitoja maiden välille.

Kansanedustuslaitoksen näkökulma

Kansanedustaja ja ulkoasiainvaliokunnan puheenjohtaja Marko Mihkelson kertoi lähinnä Viron EU- ja Nato-politiikasta. EU:hun liittymisestä järjestettävän kansanäänestyksen alla vallinnutta skeittisyyttä Mihkelson piti hyvänä asiana, sillä silloin sekä vastustajien että kannattajien on kehitettävä teräviä argumentteja. Hallituksen kannalta muuta vaihtoehtoa kuin EU-jäsenyyden hyväksyminen ei ole, sillä mitään suunnitelmaa B:tä ei ole.

Mihkelson pitää Natoa mielekkäimpänä sotilasyhteistyön muotona. Toukokuun alussa Yhdysvallat allekirjoitti pöytäkirjan Viron liittymisestä Natoon. Senaatti hyväksyi sen äänin 96-0, neljän senaattorin pidättäytyessä. Natoon liittyminen on todennäköistä keväällä 2004, eli samaan aikaan kuin EU:n laajentuminen-

kin.

Venäjä on tärkeä tekijä Nato-kysymyksessä. Aiemmin 1990-luvulla se yritti sulkea Viron ja muut Baltian maat pois läntisistä organisaatioista, myös Natosta. Nyt laajeneminen kuitenkin on toteutumassa.

Venäjällä on vaalivuosi. Vaikka Venäjän ja Viron ulkoministeriöiden suhteet ovat korrektit, Mihkelson odottaa pienellä jännityksellä, mitä joulukuun vaaleja kohti mentäessä tapahtuu. Tyypillistä aina vaalien alla on, että Venäjällä mm. kommunistit syyttävät Baltian maita niiden eroamisesta Neuvostoliitosta. Näiden valittajien silmissä Baltian maat ovat vain ryöstäneet Neuvostoliiton öljyn ja muut resurssit. Mihkelsonin mukaan Venäjä pyrkii käyttämään Viron suurta venäjänkielistä vähemmistöä politiikkansa välikappaleena. Tällaisissa tilanteissa Viron on tehtävä avauksia eikä odotettava hiljaa, mitä vastapuoli tarjoaa.

Viron tie jäsenyysneuvotteluista EU:n tulevaisuuskonventtiin

Ulkoministeriön EU-sihteeristön varajohtaja Mailis Pukonen kertoi Viron EU-jäsenyysneuvotteluista. Hän korosti, että suuret uudistukset oli Virossa tehty jo ennen neuvottelujen aloittamista. Kansallinen valuutta (josta pian toivotaan päästävään eroon) oli otettu käyttöön ja markkinoiden vapauttamisenkin oli hyvässä vauhdissa.

Jäsenyysneuvottelujen ensimmäinen vaihe sujui vaivattomasti, koska silloin käsiteltiin helpoimmat asiat. Todelliset neuvottelut käytiin vuoden 2002 aikana teollisuuspolitiikasta, aluepolitiikasta, maataloudesta ja budjettiasioista. Talouden liberalisoinnis-

sa Virolle on annettu siirtymäaika vuoteen 2012 saakka. Ongelmalliseksi osoittautui kansallisen energiatuotannon puolustaminen. Energian tuotannosta luopuminen ei ole ongelmatonta, sillä Ida-Virumaan asukkaista jopa 80 % on riippuvaisia kivienergian tuotannosta ja siihen liittyvästä kemian teollisuudesta.

Vuoden 2002 joulukuusta alkaen Viro on tarkkailijana voinut osallistua lähes kaikkeen EU:n päätöksentekomenettelyyn, kuten Coreperiin ja ministerineuvostoon, muttei komission ”komitologiatyöryhmiin”.

Viro hyväksyy presidentin viran perustamisen EU:lle. Se kannattaa puolivuosittaisia rotaatiota puheenjohtajuudessa ja vaatii jäsenvaltioiden keskinäistä tasa-arvoisuutta, mikä edellyttäisi yhtä komissaaria kutakin jäsenvaltiota kohti. Neuvostoon Viro haluaa perustettavaksi pääsihteerin vakanssin. Tulevaisuuskonventin epämääräistä työskentelyaika-aulua Pukonen piti ongelmallisena. Jos halutaan oikeasti keskustella perustuslakisopimuksesta, se vaatisi vähintään neljä kuukautta aikaa. Vaikuttaa siltä, että kiusaus hätiköintiin on EU:n johdossa suuri.

Viro ja Nato

Naton merkitystä Viron ulkopolitiisesta perspektiivistä katsottuna kuvaa hyvin se, että professori Vahur Made kertoi Viron ilmaisseen ensimmäisen signaalin intresseistään tähän sotilasliittoon jo huhtikuussa 1949.

Perinteinen *trans-Atlantic view* sanoo, että EU:n yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka on este Euroopan maiden, etenkin tulevien EU:n jäsenten, liittymiselle Natoon. Maden mukaan Viron turvallisuusajattelu on kulkenut erillään yleiseurooppalaisesta perspektiivistä. Viro halunee kehittää ulkopolitiittista

katsantoa, jossa Nato ei ole aktiivinen Euroopan ulkopuolella eikä sekaannu Euroopan sisäisiin konflikteihin ja jossa eurooppalaiset instituutit eivät ole vahvoja sotilaallisiin operaatioihin osallistujina. Vastapainoksi Nato antaa muodollisen turvallisuustakuun Virolle.

Viro ja Venäjä

Professori Tiiu Pohl esitteli kyselytuloksia 1990-luvun Venäjältä. Tutkimusten mukaan venäläiset ovat pitäneet Viroa vihamielimpänä naapurinaan Neuvostoliiton hajoamisesta lähtien. Vuonna 1992 Venäjän sotilaseliitin keskuudessa tehtiin kysely suhtautumisesta uhkatekijöihin, jotka Venäjän olisi otettava todesta. Kysyttäessä, mikä on kaikkein vihamielisin maa, eniten kannatusta sai Viro. Ystävällisimmäksi maaksi tarjottiin eniten Kazakstania.

Vuonna 1994 Venäjän poliittiselta eliitiltä kysyttiin samat kysymykset. Vihamielisimmiksi mainitut maat olivat Latvia, Afganistan ja Viro tässä järjestyksessä, ja ystävällisimmisin oli Valko-Venäjä. Vuonna 1996 suurelle yleisölle tehdystä kyselystä ystävällisimmäksi maaksi päättyi Suomi ja vihamielisimmäksi Viro.

Viron asema Venäjän ulkopolitiikassa ei siis ole kehuttava. Rajakysymys on Venäjän Vironpolitiikkaa määrittävä tekijä. Venäjä ei edelleenkään ole allekirjoittanut yhdessä sovittua rajalinjaa määrittävää sopimusta. Sama tilanne vallitsee Latvian ja Venäjän välillä.

Venäjän Baltian-politiikkaa säätelevä ns. Karaganovin doktriini edellyttää venäjänkielisten vähemmistöjen hyvää kohtelua entisissä neuvostotasavalloissa. Yhtenä ongelmakohtana on Viron kansalaislaki. Viro omaksui kansalaislaiksi käytännössä vuoden

1938 lakia vastaavan lain, jonka keskeinen periaate on veriside eli *ius sanguinis*: Viron kansalaisia ovat ne, jotka asuivat Virossa ennen vuoden 1940 heinäkuuta, samoin heidän jälkeläisensä. Venäjä vaatii maaperäoikeutta (*ius soli*): Viron kansalaisia pitää saada olla niiden, jotka asuivat maassa ennen vuoden 1991 elokuuta. Viron kanta perustuu Tarton rauhansopimukseen (1920), Venäjän kanta puolestaan Jeltsinin ja Savisaaren tammikuussa 1992 käymiin neuvotteluihin. Venäjällä Viron tulkintaa on kritisoitu voimakkaasti ja se on tulkittu epäoikeudenmukaiseksi. Venäjän lehdissä Viron vähemmistöpolitiikasta on käytetty mm. termejä ”virolaistaminen”, ”orjuus” ja ”apartheid”.

Mitkä siis ovat syyt asioiden erilaiseen ymmärtämiseen Virossa ja Venäjällä? Pohlin mukaan tärkein syy ovat erilaiset arvojärjestelmät, etenkin suhteessa demokratian hyväksyttävyyteen. Toinen syy on erilainen poliittinen retoriikka. Kolmantena seikkana voi mainita Virossa korkeassa kurssissa olevan läntisen integraation, joka on lähentänyt Viroa EU:iin, Natoon ja Yhdysvaltoihin. Lisäksi myös uskonto erottaa virolaisia ja venäläisiä.

Diplomaattikoulusta

Viron diplomaattikoulu on pieni korkeakoulustatuksen omaava laitos. Kansainvälisten suhteiden opetus järjestetään nelivuotisena BA-ohjelmana, johon voi pyrkiä kansalaisuudesta riippumatta. Ohjelman lisäksi koulu järjestää virkamieskoulutusta, pyörittää tutkimusprojekteja sekä koulutukseen ja harjoitteluun liittyviä EU-projekteja. Viron ulkoministeriön 300 virkamiehestä kolmasosa on käynyt diplomaattikoulun.

Jouni Järvinen
Tapani Kaakkuriniemi